

**Branimir Mendeš. Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece : od jednogodišnjeg tečaja do sveučilišnog studija : znanstvena monografija.** Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2018., 304 str.

Malo je onih koji u svom sjećanju na najranije dane ne nose sliku osobe koja im se, mimo obitelji, svakodnevno smiješila, toplim ih rukama štitila, hrabrila te vodila u prvim koracima spoznavanja svijeta. Riječ je o nositeljima odgojne djelatnosti u djece predškolske dobi: odgojiteljicama i odgojiteljima. Tijekom prošlosti odgojno se osoblje nazivalo različitim imenima, npr. *zabavišna učiteljica, zabavilja, nastavnica male škole, skrbnica male djece, odgajatelj, nastavnik predškolskog odgoja, odgajatelj predškolske djece, stručni prvostupnik predškolskog odgoja*. U posljednje vrijeme susreću se izrazi *sveučilišni prvostupnik/ica ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te magistar/ica ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Mijene i evoluciju naziva unutar profesionalnoga obrazovanja odgojitelja predškolske djece, odnosno sam povijesni razvoj obrazovanja odgojitelja predškolske djece istražio je dr. sc. Branimir Mendeš, sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Splitu. Svoja je saznanja okupio u znanstvenoj monografiji *Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece* i tako pedagogiji darovao cjeloviti prikaz razvoja predškolstva u Hrvatskoj.

Vremenski orijentirana prema prošlosti, ova se knjiga sastoji od tri poglavlja. U prvom se definiraju pojmovi profesija i profesionalni razvoj; navode se strukturni elementi odgojiteljske profesije te objašnjava kompetencijski okvir budućih odgojitelja tijekom inicijalnoga obrazovanja. Drugo poglavlje donosi povijesni pristup, odnosno vremenski se i prostorno kontekstualizira razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja predškolske djece. Također se razmatra proces institucionalizacije profesionalnoga obrazovanja predškolskih odgojitelja započet osnivanjem prvih predškolskih ustanova tijekom druge polovine 19. stoljeća, koje su nastale kao odgovor na sve češće zapošljavanje, tj. rad žena izvan njihovih domova. Bila su to dječja zabavišta uspostavljena po uzoru na već uhodana zabavišta u stranim zemljama prema pedagoškim načelima Friedricha Fröbela, nakon čega se 1880./81. pri Učiteljskoj školi ss. milosrdnica u Zagrebu otvara prvi tečaj za zabavišne učiteljice. Treće poglavlje donosi različite koncepcije profesionalnoga obrazovanja odgojitelja predškolske djece. Autor je svoje istraživanje koncipirao u skladu s metodološkim okvirom koji je za istraživanje problema povijesne orijentacije postavila istaknuta hrvatska povjesničarka Mirjana Gross (*heuristika* kao prikupljanje obavijesti o dosadašnjim istraživanjima, *kritika izvora* kao razina istraživačkoga procesa sa svrhom prikupljanja pouzdanih i provjerljivih informacija, *interpretacija*, kojoj je svrha povezivanje cjelina u istraživačkom problemu, te *izvještaj* kao formuliranje istraživačkih rezultata). Istraživanje se vremenski odnosi na razdoblje od početka školske godine 1880./81. do početka akademske godine

2009./10., kada započinje izvedba sveučilišnoga studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na pojedinim hrvatskim sveučilištima, što označava novo razdoblje u inicijalnom profesionalnom razvoju odgojitelja.

Prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi iz 1868., Ugarski i Hrvatski sabor mogli su donositi zakone, što je utjecalo na to da Hrvatska samostalno odlučuje o školskom sustavu. Kao što je rečeno, to je vrijeme modernizacijskih promjena, kada žene počinju raditi poslove nevezane uz kuću kao što su rad u poljoprivredi, šivanje i sl., a nešto poslije i rad u tvornicama. Tada se javila potreba za čuvanjem i zaštitom djece te se počeo organizirati sustav skrbi za djecu. Nakon dječjih zabavišta osnovanih krajem 60-ih godina 19. stoljeća i prvih jednogodišnjih tečajeva za zabavišne učiteljice, stručno obrazovanje zabavilja počinje se provoditi i u svjetovnim učiteljskim školama. Hrvatski autori počinju objavljivati radove na temu institucijskoga odgoja male djece te ih izlagati na stručnim skupovima/seminarima. Nakon Prvoga svjetskog rata počela su se otvarati dječja skloništa (obdaništa), u kojima su učiteljice postupno unosile suvremenije pristupe u radu s malom djecom – uvele su slobodnu igru, didaktičke, pokretne i glazbene igre te slobodno likovno izražavanje. Organiziraju se stručna predavanja istaknutih pedagoga, psihologa i liječnika, stručne ekskurzije u inozemstvo (Prag, Beč...) te se osniva stručna knjižnica. Iz školske kuhinje u selu Rude kraj Samobora 1939. osnovana je prva mala škola u Hrvatskoj sa svrhom poboljšanja zdravstvenoga stanja djece koja su bolovala od rahitisa. Djelatnice te škole obrazovale su se u istom selu, u Školi za nastavnice malih škola, učeći predmete općeobrazovnoga, stručno-pedagoškoga i praktičnoga karaktera. Ta je škola 1944. preseljena u Zagreb, na adresu Josipovac 49a (danas Nazorova), te je nastavila djelovati pod nazivom Škola za dječju zaštitu. U prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata nastaju prvi pravilnici koji uređuju predškolsku djelatnost. Na kraju 1945. u Hrvatskoj je djelovalo 60 dječjih vrtića s 2800 djece, 17 zabavišta i 153 obdaništa s 8600 djece i 417 odgojitelja i odgojiteljica. Tada se otvara i prva Škola za odgajatelje, koja najprije djeluje pod nadležnosti Ministarstva socijalne politike, pa Ministarstva socijalnog staranja i naposljetku Ministarstva prosvjete. Škola za odgajatelje djelovala je pod tim imenom sve do školske godine 1976./77., kada je reformom sustava obrazovanja uključena u Pedagoški obrazovni centar “Bogdan Ogrizović” u Zagrebu. Ta je škola svojevrsno rješenje za prije toga postojeći problem stručne spreme koji je iziskivao nastanak četverogodišnje škole koja bi osposobila osobu za bavljenje predškolskim odgojem. Glavna karakteristika predškolskoga odgoja tijekom toga razdoblja bila je izvedba odgojno-obrazovnoga procesa preko tzv. odgojnih područja (materinski jezik, likovni odgoj, glazbeni odgoj, upoznavanje prirode i društvene sredine, matematičke predodžbe i tjelesni odgoj). Škola za odgajatelje tako je podignula predškolski odgoj na malo ozbiljniju razinu, tj. do statusa više škole. Sustav višega obrazovanja još je realiziraniji 1968., kada se otvaraju katedre za predškolski odgoj pri pedagoškim akademijama. Tada su se jedno vrijeme odgojitelji nazivali i *nastavnicima predškolskog odgoja*. Ubrzo je *Šušvarova reforma* donijela znatne promjene kojima se obrazovanje odgojitelja počelo provoditi na dvije razine: srednjoškolskoj (za suradnike u predškolskom odgoju) te na nastavničkim fakultetima (za diplomirane odgajatelje predškolske djece). U to vrijeme dječje

su jaslice napokon izuzete iz domene zdravstva te im je priznata odgojno-obrazovna komponenta. Godine 1991., u skladu s programskim dokumentom *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*, inovirani su studijski programi pojedinih visokih učilišta tako što su uvrštene odredbe o pravima i potrebama djeteta, važnosti okoline za učenje i sl. Desetak godina poslije, ustaljivanjem pojma kurikulum u teoriji i praksi predškolskoga odgoja, suvremeni odgojitelj dobiva nove, adaptirane uloge i postaje promatrač, dijagnostičar, dizajner kurikuluma, organizator okruženja i učenja, model, medijator i partner. Postojeći dvogodišnji model obrazovanja postaje pretijesan te se *Bolonjskom deklaracijom* iz 2001. studijski program predškolskoga odgoja produžuje s dvije na tri akademske godine, čime se stječe naziv *stručni prvostupnik/ica predškolskog odgoja*. Provedena je diferencijacija programa da bi se zadovoljili što uži interesi studenata, uvedeni su metodološki predmeti za stjecanje istraživačkih kompetencija te je povećana satnica i organizacija stručne prakse.

Bolonjskom reformom predškolski je odgoj napokon pomaknut s ruba odgojno-obrazovnoga rada i stavljen u središnje i malo elastičnije područje. Iako postoje nedostaci u pitanju ujednačenosti studija te usko specijaliziranoga metodičkog obrazovanja rascjepkanog po odgojno-obrazovnim područjima (umjesto objedinjenog), velike i pozitivne promjene dogodile su se upravo u ovoj sferi odgoja i obrazovanja. S vremenom su gotovo svi studiji dobili naziv sveučilišnih studija Ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja te su se 2012. počeli izvoditi i diplomski studiji koji su iznjedrili prve magistre i magistricе ranoga i predškolskoga odgoja na Učiteljskom fakultetu u Rijeci i Učiteljskom fakultetu u Osijeku. Prijelaz studijskoga programa sa stručne na sveučilišnu razinu označava i svojevrsan kraj autorova istraživanja.

Lea Bakić

**Josip Bratulić.** *Hrvatsko devetnaesto stoljeće : politika, jezik, kultura*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; Državni arhiv u Pazinu, 2018., 356 str.

U Zagrebu je 2018. u izdanju Državnoga arhiva u Pazinu i Hrvatske sveučilišne naklade objavljena knjiga *Hrvatsko devetnaesto stoljeće : politika, jezik, kultura* akademika Josipa Bratulića. Autor na kraju knjige u “Napomeni uz objavljene tekstove” upoznaje čitatelja sa sadržajem. Knjiga sadržava 38 prije objavljenih članaka iz raznih časopisa i zbornika. Za ovu knjigu svi članci ponovno su pročitani, neki temeljito prerađeni ili dopunjeni. Članci su unutar knjige podijeljeni u tri poglavlja, a na kraju svake cjeline nalazi se popis korištene literature.

U prvom poglavlju, pod nazivom “Ilirski pokret i Hrvatski narodni preporod”, nalaze se autorovi tekstovi vezani uz društvene, političke i kulturne prilike *dugog 19. stoljeća*. Počevši s tekovinama Francuske revolucije, autor objašnjava procese koji su doveli do hrvatskoga narodnog preporoda. Buđenje nacionalne svijesti i ujedinjenje hrvatskih zemalja glavni su pojmovi vezani uz narodni preporod, no središnje mjesto